

NECİB MAHFÛZ'UN HADRATU'L- MUHTARAM İSİMLİ ROMANININ İNCELENMESİ

Zeynep ARKAN

MEB

Dr. Zeynep ARKAN, Republic of Turkey

Ministry of National Education

Directorate General of Teacher Training and Development

Ankara /Turkey

arkanzeynep@hotmail.com

ORCID: 0000 0003 0534 186X

DOI: 10.34085/buifd.725033

Öz

Necib Mahfûz, birçok eseri diğer dillere çevrilmiş, 1988 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü almış, Modern Arap Edebiyatında önemli bir yere sahip olan, uluslararası tanınan Mısırlı bir yazardır. Bu çalışmada yazarın *Hadrat'u'l- Muhtaram* adlı romanı şekil ve içerik yönünden incelenmiş, romanın konusu, kurgusu, olay örgüsü, kahramanları, kullanılan dil ve teknikler ile semboller ve benzetmeleri tahlil edilmiştir.

Psikolojik tahlillerin öne çıktığı *Hadrat'u'l-Muhtaram* adlı romanda bir devlet memurunun genel müdür olabilmek için gösterdiği çabalar ile bu hırsla çevrelenen günlük hayatının akışı ruhsal yönden ele alınmaktadır. Romanın kahramanı Osman Bayyumî; işine son derece bağlı, devlet için çalışmayı kutsal sayan, işinde yükselmek ve genel müdür olmak için hayatın pek çok yönünü ve insani hislerini göz ardı eden bir memurdur. Hayatını adadığı işinde kademe atlamak ve odaklanmış olduğu hedefine ulaşmak için yabancı diller öğrenmiş, hukuk fakültesini dışarıdan bitirmiş ve amirleri için pek çok fedakârlıklar yapmıştır. Bu amaç için dindar ve dürüst kimliği ile çatışan tutum ve davranışlarda bulunmuştur. Genel müdür olabilmek yolunda evliliğini ertelemiş, içindeki çocuk sahibi olma isteğini baskılamış hatta sağlığını kaybetmiştir. Romanın sonunda Osman Bayyumî'nin büyülediği genel müdür odası ve kutsal gördüğü makama ulaşamayışı, bu süreçte harcadığı hayata dışarıdan bakışı ve ihmal ettiklerine ve kaçırduklarına pişmanlığı gözler önüne serilmiştir.

Necib Mahfûz bu romanında bürokrasi ortamlarını tasvir ve analiz etmiş, devlet bürokrasisi ve işleyişine, aksayan yönleri, usulsüzce yapılan terfilere hayatını işine adanmış bir memurun gözlem ve tecrübeleri üzerinden dikkat çekmiştir. Ayrıca romanın vurguladığı bir diğer önemli husus, hırs ve ihtiras peşinde koşarken hayatın en güzel zamanlarının ve en değerli fırsatlarının kaçırılmış olabileceği gerçeğidir.

Anahtar kavramlar: Arap Edebiyatı, Mısır Edebiyatı, Roman, Necib Mahfûz, *Hadrat'u'l- Muhtaram*.

An Analysis of Necib Mahfûz's *Respected Sir* Novel

Abstract

After receiving the Nobel Prize for Literature in 1988, Necib Mahfûz is an Egyptian writer who is well known internationally and has many works translated into other languages and has an important place in Modern Arabic Literature. In this study, the novel named *Respected Sir* was examined in terms of shape and content, the subject, fiction, plot, heroes, language and techniques, symbols and parallels were analyzed. In addition, evaluation and biography of the author were added to the end of the study.

In the novel named *Respected Sir*, where psychological analyzes come to the fore, the efforts of a civil servant to be the general manager and the flow of his daily life surrounded by this ambition are dealt in a spiritual manner. The hero of the novel Osman Bayyumî; is an officer who is highly committed to his job, deems working for the state, ignoring many aspects of life and human feelings in order to rise in his job and become a general manager.

In order to rise in his work he devoted his life to and achieve his goal he learned foreign languages, finished law school from outside, and made many sacrifices for his superiors. For this purpose, he made attitudes and behaviors that clashed with his religious and honest identity. He postponed his marriage to become a general manager, suppressed the desire to have children in him and even lost his health. At the end of the novel, the general manager's room where Osman Bayyum was fascinated, and his inability to reach the position he thought was holy, reveals the external view of the life he spent during this period and his regret that he neglected and missed.

In this novel, Necib Mahfuz depicted and analyzed the bureaucracy environments, and the observations and experiences of a civil servant who devoted his life to the state bureaucracy and its functioning, disruptive aspects, and improper promotions. In addition, another important point emphasized by the novel is the fact that the best times and most valuable opportunities of life may have been missed while pursuing ambition and passion.

Keywords: Arab Literature, Egyptian Literature, Novel, Necib Mahfuz, Respected Sir.

GİRİŞ

Mısırlı bir yazar olan Necib Mahfuz 1911-2006 yılları arasında yaşamıştır. Eserlerinin yanı sıra tüm dünyada tanınmasını sağlayan olay 1988 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanmasıdır. Bu ödülü alan ilk Müslüman ve Arap olarak tarihe geçmiştir. Necib Mahfuz pek çok makale, hikâye ve roman yazmıştır. Bu çalışmada ilk kez 1975 yılında basılan *Hadratu'l-Muhtaram*¹ adlı romanı tahlil edilmiştir. İncelemenin sonunda romanın değerlendirilmesi ve yazarın hayatına yer verilmiştir.

I) Şekil (Biçim) Yönüyle İnceleme

Bu çalışmada Necib Mahfuz'un 1975 yılında yayımladığı *Hadratu'l-Muhtaram* adlı romanının; Kahire'de bulunan Daru's-Şuruk yayınları tarafından 2008 yılında 162 sayfadan oluşan 3.baskısı kullanılmıştır.

II) İçerik Yönüyle İnceleme

Bu bölüm romanın özeti, tahlili, konusu, türü, bitişi, değerlendirilmesi ve yazarın hayatından oluşmaktadır.

1- *Hadratu'l-Muhtaram* Adlı Romanın Özeti

Psikolojik bir çalışma olarak değerlendirilebilecek romanda, Osman Bayyum'nin küçük bir arşiv memuru olarak başladığı iş hayatında, genel müdür olmak için verdiği mücadeleler, yaşadığı olaylar ruhsal tahlillerle beraber sunulmaktadır.

Roman, memur Osman'ın genel müdürün odasında işe ilk başladığı günü tasvir ederek başlamaktadır. Genel müdüre duyduğu saygıyı "tanrısallıkla" ifade eden Osman'ın iş hayatına ve kişiliğine dair ilk belirtiler hemen ortaya çıkmaktadır. Daha ilk bölümde, "devleti Allah'ın bu dünyadaki mabedi" olarak gören Bayyum'nin hayattaki en önemli hedefi olan genel müdür olma yolunda her şeyden vaz geçecek karakteristik özellikleri belirginleşmektedir. Genel müdür tarafından kurumun en alt katında, fiziksel olarak son derece olumsuz bir ortamda bulunan arşivde çalışmasına karar verilen Osman, bölüm amiri Sa'fan Basyun'nin iş ortamı ve yapılacaklara dair konuşmalarını dinlerken bile, sekizinci kıdemden başlayıp genel müdür olacağı o zamanın hayalini kurmaktadır. Devlete hizmet etmeyi bir ibadet gibi gördüğü için

¹ Türkçeye Muhterem Efendim adıyla Işıl Alathı tarafından çevrilmiş ve Mart 2012 tarihinde Kalem Ajans tarafından basılmıştır.

hedefe ulaşmayı da o derece kutsamakta ve o makamı en üst seviyeden ibadet edilecek mekân olarak tanımlamaktadır. Üstelik devlete karşı bu bağlılığının ve çalışmalarının ahirette kendisine şefaathçi olacağına inanmaktadır. Oraya varmak için elinden gelen her şeyi yapması kaçınılmazdır. Bunun için evlilik dahi pek çok şeyden vazgeçecek, bu amaca ulaşmak için birçok fırsatı kaçırarak ve durmaksızın çırpınacaktır.

Osman; el-Hüseynin geçidine bakan tek odalı apartman dairesinde, ölmüş olan annesinin yakın arkadaşı Hüsniye Ana'nın evinde kiracıdır. Kendisi arabacı olan ve onun da mesleğini sürdürmesini isteyen babası, o ilkokul ikinci sınıftayken ölmüştür. Mahalledeki Kur'ân şeyhinin babasını ikna etmesi ile başlayan eğitim hayatı yüksek eğitime kadar gelebilmiş fakat annesinin aniden apandisit patlamasına bağlı vefatı ile devam edememiştir. İki ağabeyinden polis olan bir nümeyişi sırasında başına kimin attığı belli olmayan bir tuğla ile, diğeri hapishanede, kız kardeşi de intaniye hastanesinde tifodan ölmüştür. Tüm bu başına gelenlere tevekkül etmekte, hatıraları acı verse de yaşama dört bir kolla sarılmaktadır. İbadetlerini asla ihmal etmemekte, dini yaşam için, yaşamı din için görmekte ve genel müdürlüğü de bu kutsal yolculuktaki duraklardan biri olarak tanımlamaktadır. Ona göre insanın gerçek yaşamı çalışmaktan, yorulmaktan, girişimde bulunmaktan ve manevî hayattan oluşmaktadır. Hükümet ya da devlet adı verilen kutsal kurumların hizmetinde ikbal sahibi olunup, böylece Allah'ın emri yerine getirilebilir. Bu doğrultuda dış görünüşüne önem vermekte, iş hayatında başarılı olmak için plan ve programlar yapmaktadır. Bu kapsamda; kendini donatmak adına dışarıdan üniversite eğitimini tamamlamak, Arapçasını mükemmelleştirmek, Fransızca ve İngilizce öğrenmek, üst makamda olanlara yardımcı olmak ve çalışma hayatında ilerleyebilmek için iyi bir evlilik yapmak planları öne çıkmaktadır.

Evlilik yolunda karşısına çıkan ilk fırsat mahalleden çocukluk arkadaşı Seyyide'dir. Özellikle memuriyete girdikten sonra kız onunla evlenme niyetini belli eder. Ancak Osman daha erken olduğu ve üniversiteye devam edeceği gerekçesiyle sevdiği halde onu reddeder. Yıllar sonra onu şişmanlamış, farklılaşmış ve ortak bir noktaları kalmamış gördüğünde için için sevinecek ve kendini haklı çıkaracaktır.

Hukuk fakültesini dışarıdan bitirmek için gece gündüz çalışır, amirlerinin gözüne girmek için şiirler ezberler ve yabancı dilini geliştirmek için uğraşır. Bu arada bölüm şefinin güvenini kazanmak için uğraş verir. Özgürlüğünden taviz vermeden bunu yapabilmek ister. Zira bölüm şefi Sa'fan onu evine yemeğe çağırır ve kızıyla evlendirme arzusunu belli eder. Oldukça tutumlu olan ve bir kuruşun dahi hesabını yapan Osman yükselmesine katkı sağlayacağı ümidiyle amirini lokantada ağırlar. Evlilik konusuna bir son verebilmek için evli ve çok çocuklu olduğu yalanını söyler. Bu esnada Hüsniye Ana'dan Seyyide'nin evleneceğini öğrenir ama acı ve hüznle –aslında gizli bir sevinçle- olayı kabullenir. Diğer yandan ise kendisinden ve ihtiraslarından nefret etmekte ve bu nefretten aldığı güçle yeniden ihtiraslarına sarılmaktadır. Aslında bu ve benzeri evlilik durumlarında çelişik duygular yaşamaktadır. Bir yanda acı ve hüznün diğer yanda ise gizli bir mutluluk ve yoğun ihtiras taşmalarının hepsi bir arada yaşanmaktadır.

Kendini yetiştirme çalışmalarına devam etmektedir. Milli kütüphaneye gitmekte, sadece hukuk değil, amirlerine kendisini gösterebileceği alanlarda da çalışmaktadır. Üstelik dindarlığı ve dürüstlüğüyle dikkat çekmektedir. Sekizinci kıdemde yedi yıl çalıştıktan ve bu arada hukuk

fakültesini bitirdikten sonra, bütçe çalışmaları sırasında gösterdiği başarı ve fedakarlıklarla önce yedinci kідeme sonra bütçe bölümüne transfer olur. Onca tutumluluğuna, gazete ve dergilere çeviri yapmasına ve dini bütün hayat anlayışına rağmen yıllardır tek eğlencesi genelevdeki Kadriye ile kalitesiz şarabıdır. Bazen gerçek bir aşkın özlemini çekse bile hayallerinden hemen sıyrılır ve onu daha üst mevkilere taşıyacak bir eş özlemi duyar.

Bakanlığın açmış olduğu çeviri sınavını kazanarak hem altıncı kідeme yükselir hem de çevirmenlik görevi eklenir. Bu arada zamanın geçtiğinin, bir yuva ile çocuk sahibi olma isteğinin hep farkındadır ama kutsal görev için bunları zihninde erteler. İçindeki hüznü ile ezici arzulara rağmen ihtirasını sabırla ve kararlılıkla korumaktadır.

Bu arada Hüsniye Ana boş durmamakta, eş adayları ile kapısında belirmektedir. Yeni aday Seniye hanımı fiziki olarak beğenmiştir ancak niyeti ciddi değildir. Makamını ve konumunu anlayamadığını ve kendisine uygun adaylar getirmediğini düşündüğü Hüsniye Ana'nun tanıştırdığı bu kadından ancak yararlanma niyeti vardır ne var ki kesinlikle ret cevabı almıştır.

Mali durumu her geçen gün daha iyiye giden Osman, bakanlıktan bağımsız olarak çeviri de yapmaktadır. Çok çalışarak elde ettiği beceri ve yetenekleri amirlerinin hizmetine sunmakta ve kendini gösterebilmek için çırpınmaktadır. Olağanüstü özverilerde bulunmaktadır. Emekliye ayrılmasıyla makamına terfi ettiği ve beşinci kідeme yükseldiği arşiv amiriyle veda buluşması da sadece nankörlükle suçlanmamak içindir. Tüm yollar genel müdürlüğe gitmek içindir. İktbal aşkı onun tek günahıdır!

Arşiv müdürü olmasıyla direk olarak genel müdürü görmekte ve onun için çeviriler yapıp, başarılarını gazetelerde yazmaktadır. Yaşam ateşiyle tek başına yanmaya tahammülü kalmamıştır artık bir yuvaya şiddetle ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle Hüsniye Ana'ya başvurur. Kendisini ikbale taşıyacak eş niteliklerini anlatır ve araştırmasını ister.

Bu sırada amirlerine karşı takındığı riyakârca tutumun da yardımıyla dördüncü kідeme terfi eder. Eski Arşiv Şefi Sa'fan Basyunî'nin ölüm haberini aldığında, birkaç gün önce istediği borç parayı vermediği için duyduğu vicdan azabını bastırdığı gibi sürekli kendini terapi etmekte ve huzursuz iç dünyasını dini duygularla yatıştırılmaktadır. Yalnızlık da canına tak etmektedir. Yıllardır sürekli olarak ziyaret ettiği Kadriye'nin varlığı biraz rahatlatırsa da evliliğin şefkatini ve sevgisini aramaktadır. Hüsniye Ana'nun yeni adayı bir başöğretmendir, fakat evliliği maddi olarak yüklenilecek bu kadını da kabul etmez. Masrafı olmayacak beraber bir yaşam hayali kurar ama reddedileceğinden emin olduğundan konu kapanır. Ünsiye Ramazan adlı genç bir kızın arşiv bölümüne gelmesiyle konu yeniden açılır. Saçlarının beyazlamaya başlamasıyla yaşamın güzelliklerini kaçırdığını düşündüğü sırada, üstlerinin ona borçlu olmasını sağlamak ve bundan faydalanmak için çabaladığı günlerde, bu genç kızla yakınlaşmaya başlar. Ünsiye, Osman'ın doğum gününü ilk kez kutlayan biri olarak onun kalbini fetheder. Para harcamak Osman'a acı verse de ona hediye almaya karar verir. Hatta bir gün gezintiye çıkarlar. Bu hisler içerisindeyken başöğretmen Asila Hicazî hukuki bir işi takiben çalışma yerine geldiğinde, evlenme ümidi içerisinde olan fakat kendisine karşı hiçbir şey hissetmediği bu kadına beraber yaşamayı teklif eder. Kadın baştan şiddetle reddeder, ancak sonra gerekenleri yapmasını ister. Bir gelişme olup olmadığı noktasında bilgi almak için geldiğinde ise Osman geri adım atar, kadını kullanır ve onun kendisinden nefret edip lanet okumasına neden olur. Ancak hemen hırs dolu hedefine odaklanır. Aslında aynı yerde çalıştığı Ünsiye Ramazan'a aşiktir. Genel

müdürlük makamına çok yaklaşmış olsa da evlenmeyi düşünebilecek kadar sevmektedir. Aynı yerde çalışan Hüseyin Cemil de Ünsiye'yi sevdiğini ve onunla evlenmek istediğini söyleyince, hasta olduğunu ifade ederek kızdan ayrılır. Bu sadece kızda değil kendisinde de derin acılar bırakır ve uzun süre ağlar. İkilinin nişanlanmasıyla bir nebze rahatlar ve acıların kararlılığı artırdığı tesellisiyle dünyadaki tek gerçeğine, hedefine kilitlenir. Şansı yaver gidip, idari müdürün kendi isteğiyle emekli olması üzerine üçüncü kıdeme yükselir. İkinci müdür yardımcısı olduğu bu dönemde de amirlerine karşı riyakârlığını sürdürür. Bir yandan onlara karşı minnet dolu tavırlar sergilerken, diğer yandan yetenek ve başarılarına uygun bir yerde olmadığı, herkesten daha iyi olduğu fikriyle hayatı kendine zindan eder.

Genelevdeki Kadriye'ye gitmeye devam eder ancak artık daha dikkatlidir. Sıcak bir yuva kuramamasına, Kadriye'yle olan birlikteliğine inanmamakta, ama bir yandan da kutsal yalnızlığının keyfini de çıkarmaktadır.

Zamanın hızla akıp gittiğini, hayattan kaçırdığı değerleri daha da baskın bir şekilde hissetmekte iken idari müdür İsmail Faik'in ani ölümüyle depresen ölüm korkusuyla belirgin bir şekilde rahatsızlığı artar. İdari müdür olacağı beklentisiyle zihnindeki ateşi söndürmek istese de o makama dışarıdan, Ulaştırma Bakanlığında birinin atanmış olması onu çılgına döndürür. Hayatı boyunca kurduğu hayal paramparça olmuştur, artık genel müdür olmasına imkân kalmamıştır. En çok yapabileceği idari müdürlükten emekli olmaktır. Bu gelişme üzerine müşfik bir eşe, sıcak bir yuvaya, ölüme siper olacak, üzüntülerini paylaşacak bir aileye olan özlemi artmış ve hemen evlenme kararı almıştır. Bu isteğini çöpçatan kadınlar yerine iş yerinden beğendiği ama yüz bulamadığı İhsan İbrahim'e açar. Ancak istediğini bulamaz. Evlilik tıpkı terfi gibi bir takıntı haline gelmeye başlamıştır. Ancak yaşı ve araştırılan hayatı nedeniyle kimse tarafından kabul edilmez. Durum böyle olunca biraz rahatlamak için gittiği Kadriye'nin evinde, evlerin kapatılacağını ve beş yüz poundu olan Kadriye'nin evlenme isteğini öğrenir ve ani bir kararla onunla evlenir. Başka bir mahalleye taşınır, düzenin ve rahatlığın tadını çıkarırken iki kişiyi birden kurtardığı için kendini Allah'a daha yakın hisseder.

Günlerin çok sıradan geçtiğini düşündüğü bir anda âni bir gelişmeyle Genel Müdür müsteşarlığa atanır, yerine idari müdür Abdullah Vecdi getirilir ve Osman da idari müdür olur. Yemeğe ve içkiye çok düşkün olan yeni genel müdürün bir an önce gidip yerine kendisinin gelmesini beklerken, Kadriye'nin çok fazla alkol aldığını ve esrar içtiğini fark eder. Zorla ikna ederek bir rehabilitasyon merkezine götürdüğü eşi içkiyi bırakır ama kendisini yemeğe vererek son derece kötü bir görüntüye sahip olur. Ömrünü işe adanarak eşinin gittikçe daha kötü duruma gelmesine sebep olsa da mutsuz olan ve yalnızlığı arayan yine odur. Hanımını kendi dünyasına terk ederek yalnızlığı seçer. Tam bu sırada Radiye Abdülhalik isimli bir kız sekreterliğe atanır. Teyzesiyle beraber yaşayan bu yetim kızı hayatının merkezine koymuştur. Seyyide, Asila ve Ünsiye hatalarından sonra kendini olayların akışına bırakarak kadere teslim olur. Doğum gününde hediye vererek bir sürpriz yapar ve duygularını açar. Radiye'den de karşılık bulunca tanışmak ve izin almak için teyzesinin evine giderler. Bir ay sonra teyzenin evinde evlenirler. Genel müdürlükten umudunu kesmiş, Kadriye'yi tamamen unutmuş bir şekilde akşamları Radiye ile birlikte kalır ve gece yarısı evine döner. Kadriye'nin haberi yoktur. Hayattaki en büyük amacının gerçekleşmeyeceğine inanmıştır. Giyimine, görüntüsüne ve sağlığına daha da dikkat etmeye başlar.

Bu sırada ani bir gelişme yaşanır ve Genel Müdür Dışişleri Bakanlığı Müsteşarlığına atanır. Osman her şeyi yeniden unutarak heyecanla hedefine ulaşmayı bekler. Uzun bir süre atama yapılmaz. Durumdan ümidini kesen Osman, Radiye ile evliliğini ilan etmeye karar verir. Artık mutlu olmak ve çocuk sahibi olmak konusunda oldukça kararlıdır. Konuyu teyzeye açıklarken bir anda rahatsızlanır. Gelen doktor net olarak hastalığını ifade etmese de ciddi olduğu aşikârdır. Ziyaret için iş yerinden gelenler ve Kadriye durumu öğrenmiş olur, zor süreç başlamadan biter. Tek dileği çocuk sahibi olmak olan Osman kendini iyi hissedip aylardır yattığı yataktan çıkıp Radiye'ye sürpriz yapmak istediğinde teyzesi ile konuşmalarını duyar. Gerçekleri öğrenir. Artık kaderine ve hiçbir şeye güveni kalmamıştır. Ziyaretine gelen Müsteşar, Genel Müdürlüğe terfi ettiğini müjdelir. Fakat doktor işe dönmesine kesinlikle izin vermez. Durumunu bildikleri için terfi ettirildiği düşünceleri arasında Radiye'nin evinden ayrılır ve hastanede özel bir odada kalır. Kadriye iyice kötüleştiği için ziyaretine gelemmez. Radiye'nin ziyaretlerine ise zorla dayanmakta ama erdemli olmak adına belli etmemektedir. Terfi ettiği makamı kabul etmek ve çocuk sahibi olmak artık bir hayaldir. Hayatta değerli olan tek şey, kararlılıkla peşinden koşulandır.

2- Romanın Tahlili

Bu bölüm; romanda yer alan asıl karakter, yardımcı karakterler, olay örgüsü, mekânlar, olayların kronolojik sıralaması, anlatım yöntemi ve bakış açısı, kullanılan teknikler, sembol ve benzetmelerden oluşmaktadır.

2.1. Romanın Konusu ve Olay Örgüsü

Romanın konusu; Osman Bayyumî adında bir devlet memurunun, fakir bir mahallenin küçük bir odasında başlayan ve lise diplomasıyla çalıştığı arşiv memurluğundan genel müdürlüğe uzanan süreçteki yaşamıdır. Devlet için çalışmayı, ona bağlılığı kutsamıştır. İş için hayatına anlam katacak her şeyi feda etmiştir. Sevgiyi, bir yuva kurmayı ve sağlığını kariyer basamakları yoluna harcamıştır. Bu yönüyle kendisini düşük bir sosyal konumdan yüksek seviyelere getiren işine son derece saygılıdır. Asıl tema, işine göstermiş olduğu bu saygıdır. Bu tema etrafında kurgulanan örgüde, devlete hizmet etmeyi bir ibadet olarak kabul eden ve genel müdür olmayı da bu doğrultuda kutsayan Osman Bayyumî'nin; kilitlendiği bu hedefe varabilmek için kendini yabancı dillerle donatması, hukuk fakültesini dışarıdan bitirmesi, devamlı bir şekilde çabalaması ve bu uğurda dindar ve dürüst kimliği ile yaşadığı paradokslar ele alınmıştır. Amacına ulaşabilmek için elinden gelen her şeyi yapmış, evliliği bile ertelemiş, bu süreçte kendisinden beklemediği hal ve tavırlara karşı kendisini ikna etmiştir. Sonunda ise hem makamına hem de çocuk sahibi olma amacına ulaşamamıştır. Bu acı gerçek karşısında sadece hedef yolunda kararlı oluşunu değerli görmüştür. Romanın olay örgüsünün bir düzen içerisinde sıralandığı gözlenmektedir. Olay örgüsü; romanın bir bütün olarak ulaştığı güzelliği sağlayan, tamamlanmış mükemmel bir yapıdır. Yazarın okuyucuyu etkileyebilmek adına bir hedef doğrultusunda kendine göre oluşturduğu bir düzen ve sıralamayla meydana getirdiği kurgusal yapıdır.² Olay örgüsü romanın hikâyesi değildir. Olay örgüsünde de öykü anlatılır ancak burada en önemli nokta; olay örgüsünde sunulan vakalar arasındaki sebep-sonuç

² Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi* (Ankara: Öncü Basımevi, 2004), 190.

ilişkisidir.³ Bu romanda olay örgüsü, olaylarla ve kişilerle ilişkilendirilmiş öznel yorumlar içermektedir ve uzun bir süreçten belli bir seçme ve düzenlemelerle oluşturulmuştur. Kurgu, Osman Bayyumî'nin ruh haliyle olayları bütünleştirerek okuyucunun süreç içerisinde onu tanımaya fırsat verecek şekilde planlanmıştır. Kurgunun merkezi olaylar değil, kişiyi, ana kahraman Osman'ı her yönüyle en iyi şekilde gösterebilecek yardımcı faktörlerdir. Gerçek dışılık ve olağanüstü bir anlatıma yer verilmemiştir.

2.2 Romanın Karakterleri

Romanın kahramanlarından bir tanesi asıl, diğer on üç tanesi yardımcı karakterlerdir.

2.2.1. Romanın Başkahramanı

Hadratu'l-Muhtaram adlı romanın baş kahramanı Osman Bayyumî'dir. Ailesini erkenden kaybetmiş, zorluklar içerisindeki yaşamı ona devleti "Allah'ın yeryüzündeki cisimleşmiş nefesi olduğu" inancıyla kutsal kabul etmesine neden olmuştur. Bu yüzden hep en üst makama gelmeyi hedeflemiş ve hayattaki en büyük arzusu ikbâl olmuştur. Çatışma yaşadığında, inançlı kişiliğiyle memuriyetin kutsiyetiyle ve dini argümanlarla teselli bulmuştur.

"Bu yüzden o kendisine sınırsız bir şekilde güveniyor, ancak nihayetinde Allah'a tevekkül ediyordu. Böylelikle ibadetlerini ihmal etmez özellikle Hüseyin mescidindeki Cuma namazını hiç kaçırmazdı. Aynı mahalledekiler gibi din ve dünyayı birbirinden ayırmazdı. Din dünya, dünya da din içindi ve Genel Müdürlük gibi parlak bir makam bu sonsuz ve ilahi yoldaki kutsal mevkilerden biriydi. (s. 12)

Son derece tutumludur. Oldukça iyi bir geliri vardır ancak harcama yapamaz.

"Kuran-ı Kerim'den kısa birkaç sûre okuyan küçük, kör bir çocuğa yarım kuruş verdi. Miktar çok az olmasına rağmen canı sıkıldı." (s. 18)

Hayatı tezatlarla doludur. Fazlasıyla inançlı, ibadetine düşkündür, ancak geneleve giderek zina yapmakta ve şarap içmekte bir kötülük görmez.

"Dindar olmasına rağmen, Kadriye ona içmeyi öğretti. Aklını kaybetmesi ve sarhoş olması için ard arda gelecek yarım kuruşluk şarap kadehlerinden bir tanesi bile yeterli geliyordu. (s.33)

Hedefine ulaşmak için aşırı şekilde çalışmış, pek çok alanda kendini donatmıştır. Tüm bunlar amirleri önünde parlamak amacı taşıyan çalışmalardır.

"Aşkla ve şevkle çalışmayı sürdürüyordu. İşte yatağın altı ve camın üzerinde sıralanmış hukuk kitapları! Geceleri çok az uyuyordu. Yeni fikirlere kucak açıyor ve gizemle savaşıyordu. Sadece başarılı olmak ona yetmiyordu. Genellikle cuma günlerini Müdürler ve onların hizmetinde olan personel için değerli genel kültür bilgilerini edinmek için ayırıyordu. Özellikle şiire çok ihtimam gösteriyordu. Öyle ki pek çok şiir ezberlemiş hatta yazmaya çalışmış ama becerememişti. "Şiir amirlerle yakınlaşmak ve resmî törenlerde parlamak için en iyi araçtı ve hala öyle". Şiir yazmayı beceremediği için hayal kırıklığı yaşamıştı. Fakat ne olursa olsun nesir yazmayı kuvvetlendirmek için şiir öğrenmek en iyi yoldu. Üslup sanatı gerekliydi ki kalbi böyle söylüyordu. Yabancı dil bilmek de aynı şekilde hatta daha fazla gerekliydi! Tüm bu bilgiler yararlıydı ve gün gelir bürokrasi borsasındaki değerleri artardı. Ayrıca bir memur sadece mevzuatlarla yaşayamazdı. Kendisini pek çok faydalı şeylerle donatması gerekiyordu. (s. 20)

³ Edward Morgan Forster, *Roman Sanatı*, çev. Ünal Aytür (İstanbul: Adam Yayınları, 1985), 128.

Amirlerine karşı tam bir riyakârdır. Aslında son derece kızdığı, hak etmediğine inandığı durumlarda bile son derece itaatkâr ve övgü dolu tutumlar sergilemektedir.

“Osman, Genel Müdür’ün yanından odasına az da olsa memnun dönmüştü. Fakat kızgınlığı yavaş yavaş tırmanmaya başladı. Terfi etme sevincini unuttu ve istisnasız herkese lanetler yağdırdı.” (s. 105)

2.2.2. Romanda Yer Alan Yardımcı Karakterler

Romanda öne çıkan bir diğer karakter Osman’ın ev sahibesi Hüsniye Anadır. Annesinin arkadaşıdır, çok çalışmış ve üç katlı bir apartmana sahip olmuştur. Oğlu savaşa gitmiş bir daha gelmemiştir. Osman’a çöpçatanlık yapmakta, ama hiçbir adayını beğendirememektedir. Artık bunayıp ölen birini tavsiye edene kadar arayışlar içerisinde yardım etmeye çalışmıştır.

Osman’ın ilk eşi Kadriye yazarın romanlarında sık kullandığı genelevde çalışan hayat kadını figürüdür. Duygusal olarak perişan olduğu dönemlerde Osman’ın tek teselli kaynağıdır. Çıplak zeminli fakir odasında, Osman’ı dindar olmasına rağmen içkiye alıştırmıştır. Genel evlerin kapatılma kararının hemen akabinde âni bir karar alan Osman’la evlenmiş ancak ne aşk ne de çocuk olmayan yuvasında, kendini tamamen işe veren Osman’la tek düze yaşamı, alkolik olmasına ve esrar kullanmasına neden olmuştur. Hastalanıp ziyaret ettiği eşini kumasının evinde gördüğünde durumu sessizce kabullenmiştir. Gerçek şu ki basit ve tasasız hayatında eşini sevmiş, evlenip yeni bir hayata geçiş yaptığında, uyum sağlayabilmek için çok gayret etmiştir. Durumu iyice kötüleşene kadar da onu hastanedeki özel odasında ziyaret etmiştir.

Osman’ın hayatına giren ve her biri kişiliğinin bir yönünü ortaya çıkaran kadınlar romanda önemli yer tutarlar. Bunlardan Seyyide, Ünsiye ve Radiye’yi gerçekten sevmiş, Seniye’yi kullanmak istemiş başaramamış, ama Asila’da başarmıştır. Seyyide, Ünsiye ve Radiye de huzur ve sevdâyı hissetmiş, diğerleriyle cinsel açıdan ilgilenmiştir. Romanda hakkında pek fazla bilgi verilmeyen bir diğer kadın karakter de Radiye’nin teyzesidir. Evliliği ve Radiye’nin oyununu hiçbir şekilde onaylamamış realist bir kişiliktir. Bu kadınlardan Seyyide, Osman’ın mahalleden çocukluk aşkıdır. Osman onu gerçekten sevmiş, başkasıyla evleneceğine üzülmüş, dünyadaki daha büyük dertleri kendisine hatırlatıp teselli bulmuştur, ancak yıllar sonra gördüğü aslında gerçek kişiliğidir. Onunla evlenmemiş olduğuna sevinmesi, Seyyide’nin son derece değişmesinden çok, Osman’ın gerçekte kimseyi hatta kendisini bile sevmemesi ile ilgilidir. Kendisinden başka herkesten nefret etmiştir. Romanda bahsi geçen bir başka kadın kahraman, çöpçatan Zeynep hanımdır. Hakkında fazla bilgi olmamakla birlikte Osman’ın konumuna uygun eş adayı bulabilecek bir potansiyele sahiptir, ancak aday bulma konusunda iyi bir performans sergilememiştir. Osman için uygun adaylar bulamamış mıdır yoksa bulduğu adaylar Osman ile evlenmeyi istememişler midir? Bu konuda bir bilgi sunulmamıştır. Sonuç olarak, ondan bir haber gelmemiş ve Osman ümit içinde beklemiştir.

Romanda Osman’ın amirlerine sıklıkla değinilmiştir. Göreve başladığı Arşiv bölümünün şefi Sa’fan Basyunî; işinde hırslı olmayan, kendi çapındaki kişilerin gelebileceği en yüksek yerin bölüm şefliği olduğuna inanan bir aile babasıdır. Çok çalışkan ve başarılı bir özel hayatı olmadığını gözlemlediği Osman’a kızını vermek, onu evlendirmek ve mutlu olmasını sağlamak amacı taşır. Riyakârlıkla kendisine dostane davranan Osman’ı kendisine yakın görmüş, hastalığı nedeniyle küçük bir miktar borç istemiş, vermediğinde ise çok üzülmüş ama belli

etmemiş ve ölüm haberiyle Osman'ın bir süre pişmanlık içerisinde kıvranmasına neden olmuştur.

Bir başka amiri İdarî Amir Hamza Suvayfî'dir. Bütçe çalışmaları sırasında onun yazması gereken raporu kendiliğinden yazmış, bazı notlar başlığında İdarî Amir'e sunmuştur. Bütçe taslağı yayınlandığında kendi yazdığı raporun aynen İdarî Amir adına konduğunu görünce çok mutlu olmuş, ama kimseye bundan bahsetmemiştir. Bakanlığın açtığı çeviri yarışmasını kazanınca Suvayfî tarafından altıncı kıdeme yükseltilmiş ve görevine çevirmenlik de eklenmiştir. Bu vesileyle İdarî Amir'in oğluna yabancı dil derslerinde yardımcı olmuş ve evde kendine uygun bir eş adayı olup olmadığını kontrol etmiştir. Üslubunu beğenen İdarî Amir'e her konuda destek vermiş ve konuşma metinlerini düzeltmiştir. İdarî Amir geçirdiği bir dizi rahatsızlıklardan dolayı kendi isteğiyle emekli olduktan sonra Osman müdür yardımcılığına yükselmiştir.

Suvayfî'nin emekliliğinin ardından İdarî Amir olan İsmail Faik, Osman tarafından yetersizliği ve zayıflığı ile tanımlanan ve Müsteşar yakını olduğu için bu terfi almış olduğuna inandığı bir başka kişiliktir. İş yerlerinde çalışanların gerçek değerlerini bulmadığı, torpille haksızlık yapıldığına dikkat çekilen bir örnektir. Gayet sağlıklı olmasına rağmen böyle birdenbire gerçekleşen vefatıyla Osman'ı hem şaşırtmış hem de yeni terfi için heyecanlanmasına neden olmuştur, ancak yerine dışarıdan biri atanmıştır.

İş yerindeki amirlerden olan Genel Müdür Behçet Nur, romanın başından itibaren kutsal bir kişilik olarak sunulmuştur. Odası, tavırları, yaptıkları Osman tarafından hep saygı ve hayranlıkla gözlenmiştir. Genel Müdür Nil Nişanı ile ödüllendirildiğinde Osman, onun hakkında övgü dolu yazı yazıp gazetelere göndermiştir. Açıkladığı memnuniyeti ile Osman'ı mutluluktan sarhoş etmiştir. Ancak aynı zamanda İdarî Amir olmayı beklerken dışarıdan gelen atamayla şok olduğunda lanet ettiği, nefret ettiği kişidir. Çevirileri, yabancı dile hâkimiyeti ve özellikle üslubu nedeniyle Osman'ı her zaman takdir etmiş, çok istediği makamlara gelmesi için desteklemiş, üst makamlardaki olumsuz düşüncelere karşı onu savunduğunu belirtmiştir. Bir sabah Bakanlığa Müsteşar olup ayrılmıştır.

Genel Müdür olarak atanan Abdullah Vecdi fazla bahsedilmeyen bir amirdir. Genç olmasını bir dezavantaj olarak gören Osman, yemeğe ve içkiye düşkünlüğü haberlerini keyifle takip edip, hastalanıp yerine geçeceğini hayal etmektedir. Abdullah Vecdi Osman'ın bu temennisini gerçekleştirilmemiş, ancak Dışişleri Bakanlığına Müsteşar olarak gidip yerini bırakmıştır. Kendisini tebrik için gelen Osman'a Genel Müdür olacağı sinyallerini vermiştir.

2.3. Romanda Sunulan Mekânlar

Romanda sunulan mekânlar, karakterlerin kimliklerinin anlaşılmasına, sosyal ve ekonomik durumlarının, kültürel yaşantılarının sergilenmesine olanak sağlayacak şekilde sunulmuştur. Zira yazar; olayların vuku bulduğu ortamı, sosyal ve kültürel çevreyi tanıtmak, toplumu aksettirmek amacıyla mekân unsurunu kullanabilir.⁴ Bunun yanı sıra yazar, kurgusunu oluşturan kahramanlara ya da olaylara dikkat çekmek ya da daha görünür kılmak için de mekân unsurundan yararlanabilir.⁵ Yazarın seçtiği mekânların roman karakterlerinin kişilikleri

⁴ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2010), 129-130.

⁵ Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 133.

ve psikolojik durumları ile bağlantısı vardır. Dolayısı ile romanda yer verilen bu mekânlar ve içerisinde bulunan dekoratif unsurlar olayları ya da kahramanların ruhsal durumlarını tasvir etmede kullanılabilirler.⁶ Bu bağlamda *Hadrat'ul-Muhtaram* romanında kahramanların yaşadıkları yerlerin, karakterler ve sosyal yaşantıları hakkında bilgi verdiği dikkat çekmektedir. Mesela Osman Bayyumî'nin yaşadığı el-Hüseynin Geçidi alçak sesle konuşmaların olmadığı, alt sınıf gelir grubunun yaşadığı mahalle olarak tasvir edilirken, evlendikten sonra taşındığı ve aynı zamanda İdarî Amir'in evine gidip gelirken hayran kaldığı ve yeni bir yaşamı hedeflediği Ravd el Farac semti ile daha müreffeh bir hayata dikkat çekilmektedir. Bir başka örnekte Genel Müdür'ün odası ve odanın ihtişamı tasvir edilirken, Osman Bayyumî'nin içindeki Genel Müdür olma ihtirası gözler önüne serilmektedir:

“Kapı açıldı ve o uçsuz bucak oda; çeşitli ayrıntılara boğulmuş sınırlı bir mekân değil, alımlı ve anlamlı bir dünya göründü. Bu odaya gelenlerin eriyip bittiğine inanıyordu. Bu yüzden duyguları harekete geçti ve büyüdü bir hisse kapıldı. İlk odak noktasını kaybetti. Neyi görmek için yanıp tutuşmuştu? Yeri mi, duvarları mı, tavanı mı, hatta o görkemli masadaki Tanrıyı mı?” (s. 5)

Genel Müdür'ün odası olağanüstü diye vasıflandırılırken arşiv dairesi, basık, dolaplarından yılanların çıktığı bir mekândır. Aynı şekilde tika basa doyduğu Sa'fan'ın evinde hayatın ne kadar güzel olduğunu düşünür, komşudaki düğünün de katkısıyla ortamı neşe dolu bulurken, ikrama lokantada karşılık vermeye karar verdiğinde aynı yerler cehenneme dönmüş ve müzik sesi işkence olmuştur. (s. 25) İhtirasın zirvesinde, hırsla dopdolu, evlilik noktasında çaresiz durumda iken, yeni satın aldığı mezar, rahatın ve huzurun mekânı olarak sunulmuş, adeta onun bu dünyanın dertlerinden ve içinden yükselen arzularından kaçış noktası olmuştur. (s. 109)

2.4. Olayların Kronolojik Sıralaması

Metin halkaları kronolojik düzene uygun bir şekilde art arda sıralanabilirler. Ancak bazen eş zamandan art zamana geçilebilir ya da olaylar kronolojik olarak değil kendine has bir düzen çerçevesinde sunulmuş olabilir.⁷ Romanda belirtilen olayların zamanlarında kronolojik bir sıra takip edildiği dikkat çekmektedir. Bu noktadan bakıldığında romanın tarihsel bir süreçte ilerlediği fark edilmektedir. Özellikle terfilerin gerçekleştiği kıdem sisteminde geçen yıllar belirtilmektedir. Ancak tarihsel ayrıntılara çok girilmemiştir. Olaylar bir yaşam sürecinde ortaya çıkan gelişmeler olarak sunulmuştur. Daha çok “bugün, bir gün, ertesi gün, geçen ay, aynı hafta içerisinde, Cuma namazından sonra” gibi ayırt edilemeyen zaman dilimleri sunulmuştur.

“Bir gün eve döndü ve Kadriye'nin kıpkırmızı gözlerinde perişan ve alaycı bir bakış gördü. Korku içinde sordu:

— Yine şaraba mı başladın?” (s. 129)

“Zamanın akışı içerisinde bir olay daha oldu. Hamza Suvayfi işe gelemedi, ilkinden daha şiddetli ve tehlikeli bir şekilde tansiyonu yükselmişti.” (s. 102)

2.5. Romanın Anlatım Yöntemi ve Dil

⁶ Erhan Giray, *Pirimkul Kadırov'un Romanları Üzerine Bir İnceleme* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016), s. 157.

⁷ Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş* (Ankara: Birlik Yayınları, 1984), 113.

Anlatıma dayalı metinlerde bakış açısı, olaylar zinciri ile bunun gerçekleştiği mekân, zaman, kişiler gibi unsurların aktarımında; sunulanın kim tarafından algılanıp kime aktarıldığını ortaya koyar.⁸ Böylelikle her yazar ilk olarak öyküyü aktaracak ve olayları sunacak bir bakış açısına ihtiyaç duyar. Bu anlamda bakış açısı romanın anlatım dili ve üslubu üzerinde oldukça etkili bir unsurdur.⁹ Hadratu'l- Muhtaram adlı roman, "(O)" anlatım yöntemi ve ilahi bakış açısı ile sunulmuştur. İlahi bakış açısı hâkim bir bakıştır. Anlatıcı yani yazar, olayları ve kahramanları sunarken her şeyi bilmektedir. Olayların hem dış görüntüsüne hem de karakterlerin iç dünyasına hakimdir. Hâkim bakış açısında anlatıcı; romanın bütününe, karakterlerin iç dünyasına, zamanın öncesine ya da sonrasına her türlü mekâna girip çıkabilen biridir. Nasıl Allah her şeyi görür ve bilirse anlatıcı da her şeye vakıftır. Her şeyin bilincindedir. O yüzden bir diğer adı da "İlahi bakış açısı" dır.¹⁰

"Sakin bir şekilde başarısızlığın tadını çıkardı. Artık o bir Genel Müdürdü! Mavi odanın sahibi!" (s. 154)

"Radiye kesinlikle kabul etmedi ama o ısrar etti. Fikrini doktora söyledi. Doktor da uygun görünce hastanede özel bir odaya alındı. Ne kadar ziyaretçisi olursa olsun sonunda ilk baştaki yalnızlığına dönüyordu." (s. 155)

Bazen de gözlemci figürün bakış açısıyla anlatım yapılmıştır. Gözlemci bakış açısında anlatıcı görgü tanığı gibidir. Gördüklerini ya nesnel olarak ya da kendi duygu ve düşüncelerini katarak, bir haber veriyormuş gibi anlatır. Bazı romanlarda öne çıksa ve okuyucuya hitap etse de genelde geri plandadır ve aradan aktarır.¹¹ Hadratu'l-Muhtaram adlı romanda özellikle mekânların tasvirinde yer yer gözlemci bakış açısına baş vurulmuştur.

"Kadriye'nin odası kendi odasını hatırlattı. Ancak onun odası çıplak zemini, yüksek yatağı, aynası, hem askı olarak hem de oturmak için kullandığı tek sandalyesi, leğeni ve ibriği ile kendi odasına göre daha ilkeldi." (s. 33)

Arap edebiyatında pek çok eserde toplumsal durumları ve sosyal içerikleri ifade etmek için lehçelere başvurulduğu bilinmektedir. Necîb Mahfuz bu romanında kişilerin sosyal ve kültürel durumlarına göre bazı üslup farkları sunmuş olsa bile anlatıma hâkim olan dil tüm Arapların ortak dili olan fasih Arapçadır. Yazarın üslubu oldukça basit ve yalın, aynı zamanda okuyucunun elinden bırakmak istemeyeceği şekilde akıcıdır.

2.6. Romanda Kullanılan Anlatım Teknikleri

Anlatım türünün öğeleri olan anlatım teknikleri hem eserin kahramanlarının ortaya çıkarılmasında hem de karakterlerin tutum ve hislerinin okuyucuya yansıtılmasında önemli bir rol oynamaktadır.¹² Bu bağlamda incelendiğinde *Hadrat'ul-Muhtaram* adlı romanda diyalog, iç monolog, geriye dönüş, iç çözümleme, özetleme, anlatma tekniği ve tasvir tekniğine yer verildiği dikkat çekmiştir.

⁸ Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, 73.

⁹ Ünal Aytür, *Henry James ve Roman Sanatı* (Ankara: Dil ve Tarih Fakültesi Yayınları, 1977), s.17.

¹⁰ Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi* 109.

¹¹ Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi* 106-108.

¹² Mehmet Narlı, "Anlatım Tutumu ve Teknikleri ile Öykü Kişilerinin İlişkisi", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları* 3 (Ocak-2010), 8.

2.6.1. Diyalog Tekniği

Romanda anlatımın akışı içerisinde olayları yaşayan karakterler bazen kendi kendilerine bazen de karşılıklı olarak konuşurlar. Diyalog adı verilen bu teknik sayesinde bazen söz anlatıcıdan alınarak eserin kahramanlarına bırakılır. Karakterler arasında iletişimi sürdürmenin en kolay yolu olması nedeniyle yazarların çok sık başvurduğu, vazgeçemediği bir tekniktir.¹³ Romanda Osman Bayyumî'nin kendi kendine, hayatına giren kadınlarla ya da iş yerinde memur ve arkadaşları ile konuşmaları, diyalog tekniğinin en çok kullanılan anlatım tekniği olduğuna işaret etmektedir.

“Bir gün Hamza Suwayfi günlük işleri konuşma esnasında şöyle dedi:

— İnsanın bu dünyadaki yegâne amacı mutluluktur.

Osman içinden hakir görerek cevap verdi:

— Eğer öyle olsaydı, o zaman Allah Âdem babamızı cennetten çıkmasına neden izin verdi?

— O zaman sana göre yaşamın temel gayesi nedir?

— Kutsal yolculuk!” (s. 74)

2.6.2. İç Monolog Tekniği

Anlatım tekniklerinden biri olan İç monolog tekniğinde yazar, anlatıcı olmaksızın kahramanların iç dünyasını yine karakterleri vasıtasıyla okura aktarır. Ayrıca bu teknikle romanda yer alan karakterlerin duygu ve düşünceleri de okura yansıtılır. Öyle ki okur romandaki kahraman ile empati kurar ve kendisini o karakterin yerine koyabilir.¹⁴ Romanda özellikle Osman Bayyumî'nin kendi kendine konuştuğu anlar iç monolog tekniğine en güzel örneklerdendir. Baş kahramanın ruh dünyası hakkında bilgiler vermektedir. Ayrıca karakterin psikolojik hallerinin çözümlenmesi açısından önem kazanmaktadır.

“Küçümseyen bir tavırla içinden şöyle dedi:

— Bunlar kendileri için belirlenmiş bir hedef olduğunun farkında olmayan insanlar! İnançları çok yüzeysel! Ne hayatın anlamının mahiyeti ne de Allah'ın onları yaratma nedeni hakkında kafa yoruyorlar! Böylelikle dağınık fikirler, eğlenceli ve boş bir hayatla ömürleri geçip gidiyor. Enerjileri çalışmadan harcıyor. Kuruntular onları ele geçiriyor ve farkında olmadan zaman akıp gidiyor.” (s. 22)

2.6.3. Geriye Dönüş Tekniği

Geriye dönüş tekniği romanda yer alan karakterlerin tanıtılmasında ve olayların nedenlerinin sunulmasında anlatıcıya destek veren bir tekniktir. Akış esnasında anlatıma müdahale eden yazarın kahramanlar ya da olaylar hakkında bilgi vermek ve okuyucunun merakını gidermek amacıyla geçmişe dönüş yapmasıdır.¹⁵ Bu teknik; Hadratu'l-Muhtaram adlı romanda kullanılan bir tekniktir. Geriye dönüş tekniği aracılığı ile Osman Bayyumî'nin geçmişine gidilerek bu süreçlerde yer alan karakterler ya da olaylar hakkında bilgi sunulmaktadır. Bu bağlamda, Osman Bayyumî'nin geldiği duruma nasıl ulaştığı, öncesinde neler yaşadığı ile ilgili yansıtımlar yapılmaktadır. Ayrıca bu tekniğin kullanılması sayesinde

¹³ Ayşe Eziler Kıran, Zeynel Kıran, *Yazımsal Okuma Süreçleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003), 99.

¹⁴ Kadir Can Dilber, *Türk Romanında Romanın Ele Alınışı* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2014), 82.

¹⁵ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 263.

okuyucuya, Osman Bayyumî'nin tutum ve davranışları ya da duygu ve düşüncelerinin alt yapısını oluşturan unsurları gözlem yapma fırsatı verilmektedir.

“Babası bir zamanlar mahallenin en güçlü erkeklerinden biriydi. Kol ve bacak kaslarına güvenerek durmaksızın çalıştığı, fakirlik ve geçim sıkıntısı çektiği, uzun bir hayatı olmuştu. İyi beslenemediği için gücünü kaybetmişti. Sıkıntılı zamanlarda sebepsizce ve anlamsızca kahkaha atardı. Bir gece koyun postunun üzerinde ölü olarak bulundu. Ölümün nasıl geldiğini ya da babasının ölümü nasıl karşıladığını hiç kimse bilmiyordu. Annesinin ölümü ise dehşet vericiydi...” (s. 18)

2.6.4. İç Çözümleme Tekniği

Bu anlatım tekniğinde eserde yer alan karakterlerin his ve düşüncelerinin anlatıcı tarafından okuyucuya aktarılması hedeflenmektedir. Anlatıcı bu bilgileri objektif bir şekilde ve nesnel bir tutum içerisinde aktarmaktadır. Eğer kendi duygu ve düşüncelerini katarsa anlatım gerçekçilikten kopar. Bu tekniği iç monolog ya da iç diyalogdan ayıran en önemli özellik; bu tekniklerde konuşan kişinin eserin kahramanının kendisi olmasıdır. Oysa iç çözümleme konuşan anlatıcıdır.¹⁶ *Hadrat'ul-Muhtaram* adlı romanda ara sıra yer verilen iç çözümleme tekniğinde anlatıcı, kahramanların iç dünyası hakkında bilgiler vermektedir. Karakterlerin duygu, düşünce ve davranışlarını yansıtmalarının yanında sebeplerini de aktarmaktadır:

“Delikanlının sözleri çok garibine gitti. Bir an kendisiyle dalga geçtiğini bile düşündü. Baba gibi mi! Gerçekten aynı yaşta bir oğlu olabilirdi. Neden olmasın ki? Her neyse, zaten zamanı doğru değerlendirmek konusunda kendini bildi bileli başarılı olamamıştı” (s. 68)

2.6.5. Özetleme Tekniği

Roman yazarı, özetleme tekniği sayesinde öne çıkan olayları, karakterleri takdim edebilir ve gerekli olmayan ayrıntılardan kaçınmış olur. Böylelikle, sunulmak istenilen bilgi özet olarak okuyucuya yansır ve anlatımın ilerleyişi muntazam bir şekilde devam eder.¹⁷ Bu romanda yazar, uzun ayrıntı ve detaylardan kaçınmak adına Bayyumî'nin duygu ve düşüncelerinin de özetleme tekniği ile sunulduğu ifadelerle yer verilmiştir. Ayrıca Osman Bayyumî'yi tanıttak bilgileri değinmek istediğinde geri giderek bazı günleri ya da olayları özetlemektedir.

“Sa'fan Basyunî ile birlikte beyin, alın, dil, kellenin iç kısmı, turpsuz soslu fette, salamura turşu ve kavun tatlısından oluşan lezzetli bir akşam yemeği yediler. Çok bol ve harika bir yemektir. Tıka basa doyana kadar yemişti. Ardından komşu düğün evinin avlusuna bakan bir balkonda oturdular.” (s. 23).

2.6.6. Anlatma Tekniği

Anlatma tekniği, çok fazla detay içermeyen, vakaların nedensellik ilişkisi içerisinde ele alındığı, genellikle okuyucuya bilgi sunmak ve yönlendirmek hedefi taşıyan bir tekniktir. Anlatım tekniğinde bilgiler anlatıcı tarafından yansıtılır. Anlatıcının kurgu içerisindeki varlığı çok açıktır. Ayrıca bu teknikte sunulan olayların genellikle önceden yaşanıp sona erdiği hissi verilir.¹⁸ Anlatım tekniği özellikle Osman Bayyumî'nin geçmişine dair bilgileri aktarmada çok sık kullanılan bir tekniktir.

¹⁶ Mehmet Aça vd., *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi* (İstanbul: Kriter Yayınları, 2009), 79.

¹⁷ Tuğgül Çömlekçiöğlü, *Tahsin Yücel'in Romanlarında Anlatım Teknikleri* (Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 56.

¹⁸ Zeliha Arı, *Ferit Edgü'nün Öykü ve Romanlarında Anlatım Teknikleri* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler

"Seyyide onun mahalleden ve çatı katından çocukluk arkadaşıydı. Daha on altı yaşına basmamış olmasına rağmen ev işlerinde çok becerikliydi. Yedi ablasının evlenmesinden sonra annesinin sağ kolu olmuştu." (s. 14)

2.6.7. Tasvir Tekniği

Bir yazar anlatma işlemini gerçekleştirirken tasvir metodundan oldukça yararlanır. Bir şeyi okuyucunun zihninde görünür kılmak, anlatılanın ayırt edici özelliklerini sanatın sağladığı fırsatlar ile canlandırmak ve somutlaştırmaktır. Canlandırılan bu sahne roman içerisinde yer alan mekân, zaman, kahraman ya da olay olabilir.¹⁹ Hadratu'l-Muhtaram adlı romanda tasvir tekniğinden yararlanılmış, kişiler ve mekânlar betimlenmiştir.

"Askı ile pencere arasındaki bir çivide asılı olan küçük aynaya devamlı bakar, dış görünüşünü inceler ve kendinden hoşnut olurdu. Zira dış görünüşü kariyere giden her konumda onun için bir engel olmayacaktı. Aynı, mahalledeki diğer erkekler gibi güçlü kuvvetliydi. Yüzü esmer ve uzun, alını geniş ve saçları kısaydı. Bu fiziğiyle ne kadar önemli olursa olsun her makamı doldururdu." (s. 13)

2.7. Romanda Kullanılan Sembol ve Benzetmeler

Necib Mahfûz bu romanında sembol ve benzetmelerden yararlanmıştır. Osman, el-Hüseyin Geçidi'ni bozulmanın, fakirliğin ve tükenmişliğin sembolü olarak görmektedir (s. 107). İçinde bulunduğu makama hapsedilmiş olmasını, küçük bir cami tuvaletine beş yüz vatlık bir ampulün asılmasına benzetmektedir. (s. 98) Devamlı alkol alan ve esrar kullanan Kadriye'yi ve evi cehenneme (s. 115), hayatı bazen acımasız olsa da şefkatli bir anneye (s. 124), tabiatı, kollarında dertlerin unutulduğu şefkatli bir kişiye (s. 125), devleti bir binaya, resmî makamları bu binanın tuğlasına (s. 126), çaresizliği, alev alev yanan çorak bir çölde kaybolmaya ve zihinsel cehennem ocağında yanmaya (s. 64) benzetmektedir. Devlet, Allah'ın yeryüzünde cisimleşmiş nefesi olarak tanımlanmakta ve kutsallığı sembolize etmektedir (s. 126). Sıkıntılar ve ihtiraslar içerisinde kavruken Osman için mezarlık, huzurun ve kaçışın sembolüdür (s. 109).

3. Romanın Sonlandırılması

Roman trajediyle bitmiştir. Tüm hayatı boyunca istediği makamı elde etmiş ama sağlığından dolayı görevine devam edememiş Osman, hep kendisinin yaptığı yanlışların sonuçlarına maruz kalmıştır. Tüm amacına kavuştuğunu sandığı anda her şey sisli bir tablo ve hayale dönüşmüştür. Son durumu belirsizdir. Hastanede ne kadar kalacağı, gerçek rahatsızlığının ne olduğu ve Radiye'nin onu nasıl kandırdığı net bir şekilde verilmemiştir. Tek gerçek; hayatının biricik gayesine ulaşamadığıdır.

4. Roman Türü

Hadratu'l-Muhtaram adlı roman, başkahramanı Osman Bayyumî nezdinde bir insanda hem iyiliğin hem kötülüğün, mutluluğun ve mutsuzluğun, ibadetlerin yanında günahların, aşkın yanında ihtirasların kısaca bazı zıtlıkların olabileceğini psikolojik analizlerle sunan bir tahlil romanıdır. Aynı zamanda yozlaşmış bir bürokrasi ve devlet ortamlarından sunduğu kesitler ile işaret ettiği tutum ve davranışların yanı sıra bazı toplumsal olgulara dikkat çekmesiyle toplumsal bir roman olarak da kabul edilebilir.

Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 91.

¹⁹ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 199-200.

5. Değerlendirme

Necîb Mahfûz'un 1975 yılında yayımlanan "Hadratu'l-Muhtaram" adlı romanı, annesini, babasını, kardeşlerini kaybetmiş, hayatta kimsesi kalmamış, tüm hedefi Genel Müdür koltuğuna oturmak olan Osman Bayyumî'nin; memuriyetin en alt kademesinden, ulaşabileceği en üst makama gelişini, ihtiraslarını, pişmanlıklarını ve tezatlarını gözler önüne sermektedir. Dindar kişiliğine aykırı tutum ve davranışlarla kendisini sorgulayan ancak hemen affeden ve bir mazeret bulan Osman karakteri ile toplumlarda rastlanılabilecek kişilikler tanımlanmaya çalışılmıştır. Bakanlıktaki işini kutsal bir yolculuk olarak gören, hırsıyla dinamik, inançlarıyla devamlı çatışmada olan Osman, insanlığa ve kendine yabancılaşan karakterleri ifade etmektedir. Aynı zamanda ihtirası peşinde koşarken hayatın pek çok güzelliğini kaçıran insanların sembolüdür.

Romanda göze çarpan bir husus kadınlar ve toplumdaki konumlarıdır. Yazar, "kız çocuklarının en iyi okulu evidir." sözü ile toplumda var olan yaklaşıma eleştirel bakmıştır. Yine tüm negatif tavırları taşıyan başka bir kadın karakter genelevde çalışan Kadriye'dir. Kadınların isimlerinin sosyal hayattaki yerleriyle uyum içerisinde, dikkatle seçildiği gözlenmektedir. Evlenen kadınların çökmesi, şişmanlaması, bambaşka kişilere dönüşmeleri sık olarak vurgulanmaktadır. Çöpçatan kadınların varlığı ve etkinlikleri de yazarın yaşadığı ve gözlemlediği toplumsal yaşam ve evlilik süreçleri hakkında bilgi vermektedir.

Roman cinsel temalar içermektedir. Osman'ın kadınlara önce cinsel açıdan bakması, ilk fırsatta faydalanmaya çalışması, evliliği değil, beraber yaşamayı teklif etmesi dikkat çekicidir. Kadınlara karşı oportünist bir yaklaşımı vardır. Bunun yanı sıra onun için evlilik; istediği sosyal konuma ulaşmak için ihtiyaç duyduğu bir araçtır.

Romanda diyalog, geri dönüş, iç monolog, tasvir, özetleme, anlatım, benzetme, sembolleştirme tekniklerine yer verilmiştir. Mekânların kişiliklerle uyum sağlamasına ve olayların doğru bir şekilde sahnelenmesine dikkat edilmiştir. Zaman uzun bir süreyi kapsamaktadır. Kıdemlerde yükselişlerde kronolojik bir zamanlama dikkat çekmektedir. Romandaki bakış açısı "hâkim" ya da "ilahi" olarak da adlandırılan bir anlatım tekniğidir. Zaman zaman gözlemci bakış açısına da yer verilip bolca psikolojik tahliller sunulmuştur.

Necîb Mahfûz romanında var olan karakterle toplumsal yapıyı gözler önüne sermiştir. Sınıfsal çatışmaları öne çıkarmıştır. Yaşadığı toplumda ve her yerde görülebilecek bürokrasi ortamlarını tasvir edip analiz etmiştir. Bürokratik terfilerde daha az nitelikli insanların tercih edildiğine ve buna etkili olan faktörlerin de köken, sınıf, yakınlık ve kayırmacılık olduğuna dikkat çekmiştir.

Eser, okuyucuyu yaşam biçimi hakkında düşünmeye davet etmiştir. İhtirasların peşinde koşarken akan hayat ırmağında kaçırılan fırsatlara dikkat çekmiştir. Yaşamı sorgulamayı, hedeflenen yaşam ile yaşanan hayat arasında yeniden muhasebe ve keşif yapmayı tavsiye etmiştir.

Bu romanda Necip Mahfuz, gözlemlediği ve eleştirdiği Mısır toplumunu gerçek dünyaya bir sahne olarak sunmaktadır. Sahnede yer alan karakterler, olaylar, mekânlar ve semboller ile okuyucunun zihninde canlanan bir performans başarılı bir gerçekçilikle sunulmaktadır. Özellikle baş kahraman Osman Bayyumî, içsel çatışmalar ve hayatın zorlukları ile mücadele

eden, psikopat sayılabilecek bir karakterde, son derece cimri, çok hırslı, oldukça kurnaz, inanılmayacak derecede çalışkan ve istikrarlı, tüm bunların yanında dindar bir insan olarak tüm toplumlarda var olan bir kişiliktir. Romanın tüm unsurlarıyla gerçekliği oldukça başarılı ve en güçlü yanındır. Ayrıca psikolojik tahliller ile mekân tasvirleri de romanın başarısına katkı sağlayan faktörlerdendir. En dikkat çekici noktalardan biri, baş kahramanın içsel çatışma sonrası kendisine yaptığı terapilerdir. İç huzura kavuşmak amacıyla sunulan bu terapi seansları aynı zamanda kahramanların eylemlerinin neden ve sonuç ilişkilerine ışık tutmaktadır. Bu bağlamda romandaki ruhsal tahlilleri ve psikolojik tutum ve davranışları inceleyen bir çalışma literatüre katkı sağlayacaktır. Yükselmeyen isteyen bir bürokratın psikolojisi, ahlaki ikilemleri ve ahlakın dönüşümü bakımından da incelenebilir. Ayrıca yine romanda dikkat çekilen toplumdaki kadın portreleri ve evlilik kurumunun kültürü konuları sosyolojik yaklaşımla da incelenebilir. Kitap yazıldığı dönem toplumunun bu kesitlerini başarıyla yansıtmaktadır.

6. Yazarın Biyografisi

Asıl adı Necîb Mahfûz Abdulazîz olan Necîb Mahfûz 11 Aralık 1911 yılında Kahire'nin el-Cemâliyye semtinde doğmuştur. Kendisine, zor bir doğum yaşayan annesine yardım eden meşhur Doktor Necib Mahfuz'un adı verilmiştir.²⁰ Babası Abdulaziz Ahmet el-Bâşâ orta halli bir devlet memurudur. Annesi ise Ezher şeyhlerinden birinin kızı olmasına rağmen okuma yazma bilmemektedir.²¹ Mahfûz'un iki kız iki tane de erkek kardeşi vardır ve gençlik yıllarında kızlar evlenmiş, bir ağabeyi kimya öğretmeni, diğeri Sudan'da subay olmuştur. Babası Abdül Azîz el-Bâşâ 1937 yılında ölünce annesiyle yalnız kalmış ve el-Cemâliyye mahallesinden Kahire'nin başka bir semti olan el-'Abbâsiyye'ye taşınmışlardır. Bu iki mahalle, yazar üzerinde oldukça derin izler bırakmış, roman ve hikâyelerindeki olay ve kahramanlara esin kaynağı olmuştur.²²

Çocukluk dönemi el-Cemâliyye mahallesinde geçer. Önce eş-Şeyh Buhayrî adındaki mektebe gider. Ardından el-Huseyniyye ilkokulu ve lisesini tamamlar. Yazarın eserlerinde ve hakkında yapılan çalışmalarda, -çok yakın arkadaşı Cemal el-Gîtânî ile yaptığı mülakata verdiği cevaplar dışında- çocukluk dönemine dair bilgiler yer almamaktadır.²³

Tâhâ Huseyn, Selâme Musa ve İsmail Mazhar gibi yazarların felsefe ve düşünceye dair kitap ve makalelerini okuyan yazar felsefe okuması gerektiğine inanır. Ona göre alacağı felsefe eğitimiyle, kafasındaki, varlığın esasına dair pek çok soru cevap bulacaktır. Babasının itirazlarına annesinin yardımı yetişir ve Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümüne başlar.²⁴

²⁰ İbrahim Abdulazîz, *Ene Necib Mahfuz* (Mısır: Nefrû li'n-Neşr ve t-Tevzi ', 2006), 31.

²¹ Râcâ Nakkaş, *Necib Mahfuz Safâhatûn min Muzekkirâtihî ve Edoâun Cedîdetun alâ Edebihî ve Hayatihî* (Kahire: Merkezi Ehrâm li't-Tercümeti ve'n-Neşr Müesseseti'l-Ehrâm, 1998), 15.

²² Musa Yıldız, *Necib Mahfuz Hayatı, Eserleri ve Kısa Hikâyeleri* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1992), 2.

²³ Ahmet Kâzım Ürün, *Çağdaş Mısır Romanında Necib Mahfuz ve Toplumcu Gerçekçi Romanlar*. (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi 1994), 38-42.

²⁴ Cemâl Gîtânî, *Necib Mahfuz Yetezeker* (Beirut: Dâru'l-Mesîra, 1980), 26.

Necib Mahfuz üniversitede öğrenci iken Avrupa'ya öğrenci gönderecek olan üniversitesine başvuruda bulunur. Ancak adı Kıptî ismi olduğu şüphesiyle sıralamadaki konumuna rağmen kabul edilmez. Sonradan Müslüman olduğu belli olur ama geç kalınmıştır.²⁵

Üniversite yıllarında felsefe bölümünde eğitim alırken ve pek çok yerli yabancı felsefe eseri okurken edebiyata olan ilgisini fark eder. 1934 yılında üniversiteden mezun olmasının ardından felsefe üzerine akademik çalışma yapmaya karar verir. Bir İslâm bilgini olan Şeyh Mustafa el-Abdur-Rezzak danışmanlığında, Fransız filozof Bergson ile İslâm filozoflarını karşılaştıracığı bir yüksek lisans tezine başlar ancak edebiyata olan tutkusu nedeniyle vazgeçer. Yarım bıraktığı çalışması “İslâm Felsefesinde Güzellik Kavramı” adlı tezdır.²⁶

Çalışma hayatına 1934 yılında Birinci Fuâd Üniversitesinde²⁷ sekreter olarak başlar ancak 1939 yılında bu görevinden ayrılarak Vakıflar Bakanlığında memur olur. 1954 yılından itibaren ise sansür müdürlüğü, sinemayı destekleme kurumu müdürlüğü ve sinemadan sorumlu müsteşarlık görevlerinde bulunduğu Kültür Bakanlığı'nda çalışır. Bu görevine emeklilik zamanı gelene kadar devam eder ve mecburi emeklilik döneminde işten ayrılır.²⁸

Bu süreçte Necib Mahfuz'un hayatında bazı gelişmeler olur ve 1954 yılında evlenir. Evliliği kariyerine engel olacağı endişesiyle uzun bir süre ertelemiş ve hayatını edebiyata adanmıştır.²⁹ Mahfuz'un kırk üç yaşında gerçekleştirdiği bu evliliğinden Ummü Gülsüm ve Fatıma adında iki kızı olur.³⁰

Necib Mahfuz emekli olduktan sonra el- Esham gazetesinde yazmaya başlar. Ayrıca roman ve kısa hikâye yazmayı da sürdürür. Eserleri ile Arap dünyasında pek çok ödül almıştır. Tüm dünyada tanınmasını sağlayacak olan ödülü ise İsveç Akademisi tarafından verilen Nobel Edebiyat Ödülü'dür. Rahatsız olması nedeniyle ödülünü kızları almıştır. Necib Mahfuz 14 Ekim 1994 tarihinde ağır yaralandığı bir bıçaklı saldırıya uğrar. Ardından pek çok ameliyat geçirir ve sağ tarafına felç iner, gözü ve kulağı da sağlığını yitirir. Bu durumda bile yazmaya devam etmeye çabalayan yazar, ardında 34 roman, 350 küsur kısa öykü ve otuz küsur senaryo bırakarak 31 Ağustos 2006 yılında hayatını kaybeder.³¹

Necib Mahfuz hayatı boyunca pek çok ödül almıştır. Bu ödüllerden bazıları şunlardır:

- 1- Millî Eğitim Bakanlığı Hikâye Ödülü (*Kifâh Tîbe*)
- 2- Arap Dil Kurumu Ödülü (*Hânu'l-Halîlî*)
- 3- Devlet Takdir Ödülü (*Kasru'ş-Şevk* ve *Beyne'l-Kasreyn*)
- 4- 1972 yılında Mısır'daki başarılarından dolayı Cumhuriyet Nişanı
- 5- 1985 yılında Fransa Ödülü (*es-Sûlasiyye*)
- 6- O günkü adıyla Sovyetler Birliği ve Danimarka'dan da şeref payeliği ünvanları

²⁵ Nakkaş, *Necib Mahfuz Safâhatûn min Muzekkirâtihî ve Edvâun Cedîdetun alâ Edebihî ve Hayatihî*, 163.

²⁶ Abdul Muhsin Tahâ Bedr, *er-Ru'ye ve'l-Edâ*, (Kahire: el-Heyetu'l- Mısriyyetu'l-Amme li'l-Kitab, 1978), 36.

²⁷ 1952 Devriminden sonra Kahire Üniversitesi adını almıştır.

²⁸ Gitanî, *Necib Mahfuz Yetezekker*, 104.

²⁹ Ersen Seferoğlu, *Necib Mahfuz'un "et-Tarik" Adlı Romanının İncelenmesi* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 20.

³⁰ Mehmet Ali Ersöz, *Necib Mahfuz'un "Midak Sokağı" Adlı Romanının İncelenmesi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi 2014), 76.

³¹ Ersöz, *Necib Mahfuz'un "Midak Sokağı" Adlı Romanının İncelenmesi*, 78.

7- 1988 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü almıştır. ³²

Necîb Mahfûz'un düşünce yapısının oluşmasında bazı çağdaş Mısırlı yazar ve şairlerin katkısı bulunmaktadır. Tâhâ Huseyn, 'Abbâs Mahmûd el-'Akkâd, Tevfik el-Hakîm İbrâhîm 'Abdu'l-Kadîr el-Mâzinî, Yahyâ Hakkî, Muhammed Teymûr ve Mahmûd Teymûr, Mahfûz'un zihninde derin izler bırakmış ve modern zevk ve düşünce biçimine katkı sağlamışlardır.³³

Oldukça üretken bir yazar olan Necîb Mahfûz romanlarındaki farklı üslûbu, toplumsal gerçekçi tavrı kadar cesareti ile de dikkat çeken bir yazardır. İslâmî gelenek kültürünün baskın olduğu Mısır'da cesur konular içeren eserler yazmıştır. Bu eserlerden en çok öne çıkanı 1959 yılında yayınlanan *Cebelavi Sokağının Çocukları* adlı eseridir. Romanda kullanılan sembollerin dini konulara işaret ettiği gerekçesiyle oldukça sansasyonel bir roman olmuştur.³⁴

Roman yazmaya 1936 yılında başlayan Necîb Mahfûz ilk olarak 1939 yılında Abesu'l-Akdâr, 1943'te Râdûbîs (1943) ve 1944 yılında yayımlanan Kifâh Tîba adlı romanlarını yazmıştır. ³⁵ Kifâh Tîba'nın ardından yazdığı ilk roman olan "el-Kâhira'l—Cedîde", tarihi romanlardan sonra sosyal gerçekçi roman türünde bir eser olarak yazarın edebi hayatında bir dönüm noktası olmuştur.³⁶

Beyne'l-Kasreyn, Kasru'ş-Şevk ve es-Sukkeriyye'den oluşan Üçlemesini 1944-1952 yılları arasında yazmış ve 1952 yılındaki devrimin ardından yazmayı bıraktığını bildirmiştir.³⁷ 1988 yılına kadar sırasıyla tarihi, realist ve sembolik türde yayımlanan toplamda otuz dört romanı bulunmaktadır.³⁸ Necîb Mahfûz'un dünya çapında tanınan, birçok dile çevrilen romanları ve ilk basım tarihleri şöyledir:

1. 'Abesu'l-Akdâr (1939)
2. Radûbîs (1943)
3. Kifâh Tîba (1944)
4. el-Kâhiretu'l-Cedîde (1945)
5. Hânu'l-Halîlî (1946)
6. Zukâku'l-Midakk (1947)
7. es-Serâb (1948)
8. Bidâye ve Nihâye (1949)
9. es-Sulâsiyye: (Beyne'l-Kasreyn, 1956), (Kasru'ş-Şevk 1957) (es-Sukkeriyye 1957)
10. Evlâdu Hâratînâ (1967)

³² Ahmet Kâzım Ürün, *Necîb Mahfuz Toplumsal Gerçekçi Romanları* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2002), 165.

³³ Azmi Yüksel, "Necîb Mahfûz ve Zukâku'l-Midakk'ı", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 8/1 (1992), 6.

³⁴ Zeynep Orhan, *Peyami Safa'nın Fatih-Harbiye ve Necîb Mahfûz'un Midak Sokağı Romanlarındaki Karakterlerin Karşılaştırılması* (Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 29.

³⁵ Musa Yıldız, *Necîb Mahfûz'un Sembolik Romanları* (İstanbul: Akdem Yayınları, 2019), 42.

³⁶ Bedrettin Aytaç, "Necîb Mahfûz'un "Hanu'l-Halîlî" Adlı Romanı Üzerine Bir İnceleme", *Gündoğan Edebiyat* 5/19 (1997), 37-53.

³⁷ Rahmi Er, "Necîb Mahfûz'un el-Liss ve'l-Kilâb Adlı Romanı Üzerine", *TOMER Dil Dergisi* 46 (1996), 5-17.

³⁸ Yıldız, *Necîb Mahfûz'un Sembolik Romanları*, 42.

11. *el-Lıss ve'l-Kilâb* (1962)
12. *es-Suımmân ve'l-Harîf* (1963)
13. *et-Tarîk* (1964)
14. *eş-Şahhâz* (1965)
15. *Sersera Fevka'n-Nîl* (1966)
16. *Mîrâmâr* (1967)
17. *el-Mîrâyâ* (1971)
18. *el-Hubb tahte'l-Matar* (1973)
19. *el-Karnak* (1969)
20. *Hikâyât Hârâtînâ* (1975)
21. *Kalbu'l-Leyl* (1975)
22. *Hazratu'l-Muhterem* (1975)
23. *Melhâmetu'l-Harâfiş* (1977)
24. *'Asru'l-Hubb* (1980)
25. *Efrâhu'l-Kubbe* (1981)
26. *Leyâlî Elf Leyle* (1982)
27. *el-Bâkî mine'z-zemen Se'a* (1982)
28. *Emâme'l-'Arş* (1983)
29. *Rihlet İbn Fetûma* (1983)
30. *el-'A'îş fi'l-Hakîka* (1985)
31. *Yevme Maktal (Kutile) ez-Za'îm* (1985)
32. *Hadîsu's-Sabah ve'l-Mesâ* (1987)
33. *Kuştumur: 1988'de yayımlanmıştır.*³⁹

Necîb Mahfûz eserleri ile Modern Mısır Edebiyatına çok büyük katkılar sunmuş ve kazandığı Nobel Edebiyat Ödülü ile evrensel bir kimlik kazanmış bir yazardır.

KAYNAKÇA

Abdulazîz, İbrahim. *Ene Necib Mahfuz*. Mısır: Nefrû'li'n-Nesr ve't-Tevzi ', 2006.

Aça, Mehmet vd., *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*. İstanbul: Kriter Yayınları, 2009.

Aktaş, Şerif. *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Birlik Yayınları, 1.Basım. 1984.

Arı, Zeliha. *Ferit Edgü'nün Öykü ve Romanlarında Anlatım Teknikleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

³⁹ Nebil Ferec, *Necib Mahfûz Hayatuhu ve Edebuhu* (Kahire: el-Heyetu'l- Mısriyyetu'l-'Amme li'l-Kitab, 1986), 59. ; İsmail. Gündüz, *Necib Mahfûz'un Hammaratu'l Kittul Esoed Adlı Eserinin İncelenmesi*. (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi 2008), 22-23.

Aytaç, Bedrettin. “Necîb Mahfûz’un “Hanu’l-Halîlî” Adlı Romanı Üzerine Bir İnceleme”, *Gündoğan Edebiyat* 5/19 (1997), 37-53.

Bedr, Abdulmuhsin Taḥa. *er-Ru’ye ve’l-Edât*. Kahire: el-Heyetu’l- Mısriyyetu’l-Amme li’l-Kitab, 1978.

Çetin, Nurullah. *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Öncü Basımevi, 2004.

Çömlekçioğlu, Tuğgül. *Tahsin Yücel’in Romanlarında Anlatım Teknikleri*. Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Dilber, Kadir Can. *Türk Romanında Romanın Ele Alınışı*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2014.

Er, Rahmi. “Necîb Mahfûz’un el-Liss ve’l-Kilâb Adlı Romanı Üzerine”, *TOMER Dil Dergisi* 46, (1996), 5-17.

Ersöz, Mehmet Ali. *Necîb Mahfûz’un “Midak Sokağı” Adlı Romanının İncelenmesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.

Ferec, Nebil. *Necîb Mahfûz Hayatuhu ve Edebuhu*. Kahire: el-Heyetu’l- Mısriyyetu’l-’Amme li’l-Kitab, 1986.

Forster, Edward Morgan. *Roman Sanatı*. çev. Ünal Aytür. İstanbul: Adam Yayınları, 1985.

Giray, Erhan. *Pirimkul Kadırov’un Romanları Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.

Gîtanî, Cemâl. *Necîb Mahfûz Yetezekker*. Beyrut: Dâru’l-Mesîra, 1980.

Gündüz, İsmail. *Necîb Mahfûz’un Hammaratu’l Kıttul Esved Adlı Eserinin İncelenmesi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Nakkâs, Râcâ. *Necîb Mahfûz Safâhatün min Müzekkirâtihi ve Edvâün Cedîdetün alâ Edebihî ve Hayatihî*, Kahire: Merkezu Ehrâm li’t-Tercümeti ve’n-Neşr Müesseseti’l-Ehrâm, 1. Baskı, 1998.

Narlı, Mehmet. “Anlatım Tutumu ve Teknikleri ile Öykü Kişilerinin İlişkisi”. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları* 3 (Ocak-2010), 7-16.

Orhan, Zeynep. *Peyami Safa’nın Fatih-Harbiye ve Necîb Mahfûz’un Midak Sokağı Romanlarındaki Karakterlerin Karşılaştırılması*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.

Seferoğlu, Ersen. *Necîb Mahfûz’un “et-Tarîk” Adlı Romanının İncelenmesi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.

Tekin, Mehmet. *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2010.

Ürün, Ahmet Kâzım. *Çağdaş Mısır Romanında Necîb Mahfûz ve Toplumcu Gerçekçi Romanlar*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1994.

Ürün, Ahmet Kâzım. *Necîb Mahfuz Toplumsal Gerçekçi Romanları*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2002.

Yıldız, Musa. *Necîb Mahfûz Hayatı, Eserleri ve Kısa Hikâyeleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1992.

Yıldız, Musa. *Necîb Mahfûz’un Sembolik Romanları*. İstanbul: Akdem Yayınları, 2019.

Yüksel, Azmi. “Necîb Mahfûz ve Zukâku’l-Midakk’ı”. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 8/1 (1992), 283-305.